

לי כזה דבר. מילמל עלי מתחת לשפם.

גם ערבי וגם בן-אדם

עלי נולד בכפר-קרע בוואריערה לפני 37 שנים. כשהגיע לגיל תיכון נאלץ ללכת ללמוד בבית-ספר יהודי, מכיוון שבכפר לא היה בית ספר.

„בתקופה שאחרי המלחמה (1948) לא היו מורים ערבים בארץ“, סיפר עלי את העובדות על הערבים בישראל מנקודת-מבט אישית. „כל העשירים והמשכילים עזבו את הארץ לפני המלחמה, ונשארו רק הפלאחים והעניים. כל מי שלמד כמה כיתות הפך מורה. זו היתה רמת הלימודים בכפרים הערביים. מאז עברו הערבים בישראל מהפכה חברתית.“

„בשנות ה-50, עם עליית היהודים מארצות-האיסלאם, הגיעו לכפרים יהודים שלימדו אותנו ערבית. אבל ברגע שמצאו לעצמם עבודה ביישובים יהודיים, עזבו גם אלה.“

עלי סיפר לנו את סיפורו לאט-לאט, תוך כדי שעות-הלימודים הארוכות שבילינו ביחד. בכל הזדמנות סיפר פרק, ללא מריחה, ללא כעס, לא כמי שמטיח אשמה בקבוצת היהודים שיושבת לפניו. הוא לא נתן לאיש מאיתנו הרגשה כאילו אנחנו, בעצם היותנו יהודים, אשמים בכך. הוא דיבר בכנות, בפתיחות ובחום.

אחרי שסיים את לימודיו התיכוניים הלך ללמוד היסטוריה באוניברסיטה העברית בירושלים. העברית שלו, לכן, טובה לפחות כמו זו שלנו, אולי כמו הערבית שלו.

„למדתי בירושלים, בעיר הגדולה, ביליתי, היכרתי חברים. בחופשות הייתי חוזר הביתה, לכפר-קרע. זה היה נורא. אחרי ירושלים הייתי בא למקום בלי חשמל, בלי כבישים, בלי מערכת ביוב. אין מה לדבר על בילוי או בידור — לא היה כלום. אני מדבר על סוף שנות ה-60.“

אנשים בכיתה הקשיבו לסיפורו ב-אוזניים קשובות ובעיניים פעורות. רובם לא ידעו כלל מה היה מצב הערבים בישראל. הם לא תיארו לעצמם שבי כפר-קרע סופק חשמל לבתים רק ב-1971.

„המעבר מהעיר לכפר בשנים ההם היה ענק. זה היה משבר נפשי אישי. הפתיחות של העיר, האורות, הסיפירה הלאומית, לעומת החורה לכפר שאפיינו חשמל לא היה בו.“

„אבל אני רציתי לחזור לכפר אחרי הלימודים. היתה לי התחייבות מוסרית, ממשפחתית ונפשית. לא היה לי רגע של ספק ביחס לחזרה לכפר. והיום כבר ערבי בישראל עומד על רמה חברתית כמו כל עיר יהודית מוכוונת.“

עלי סיפר את סיפורו במנות קטנות, כשהוא בוחן היטב את קול מאזיניו. ברגע שהיה מרגיש כי נתן לאנשים די חומר למחשבה, ברגע שחש כי סיפק כמות מסוימת של עובדות חדשות שהאזינו את העיניים, עצר, השתק לרגע ואז היה מחייך חיוך רחב-פה מתחת לשפם השחור והיה אומר במכור כה: „אהלאן וסהלאן.“

כך למדנו להכיר את עלי. כך למדו תלמידים יהודיים להכיר, כמו שעלי אומר: „ערבי שהוא גם בן-אדם.“

כך למדו אנשים, חלקם מי שמעולם לא דיברו עם ערבי „עין בעין וראש בראש“, לראות אותו כבן-אדם כמורה, להבין קצת את המיטען הרגשי, המסורתי, הלאומי והאישי שמאחורי איש כזה.

איך לדבר בטלפון?

חלק מן הסיפורים והעובדות סופרו כנדיחות. כמו הסיפור על הפלאח הערבי.

„היה פלאח ערבי, בכפר קטן, הת' חיל עלי, וכבר עיניו משועשות, והיה לו בן שלמד בחו"ל. יום אחד באו אליו ואמרו לו שיש פאטנט חדש, והוא יכול לדבר איתו בטלפון.“

לקחו את הפלאח והביאו אותו ל-מכשיר-הטלפון, ואמרו לו: תחזיק את האפרכסת ביד אחת, ותחזיג בשניה

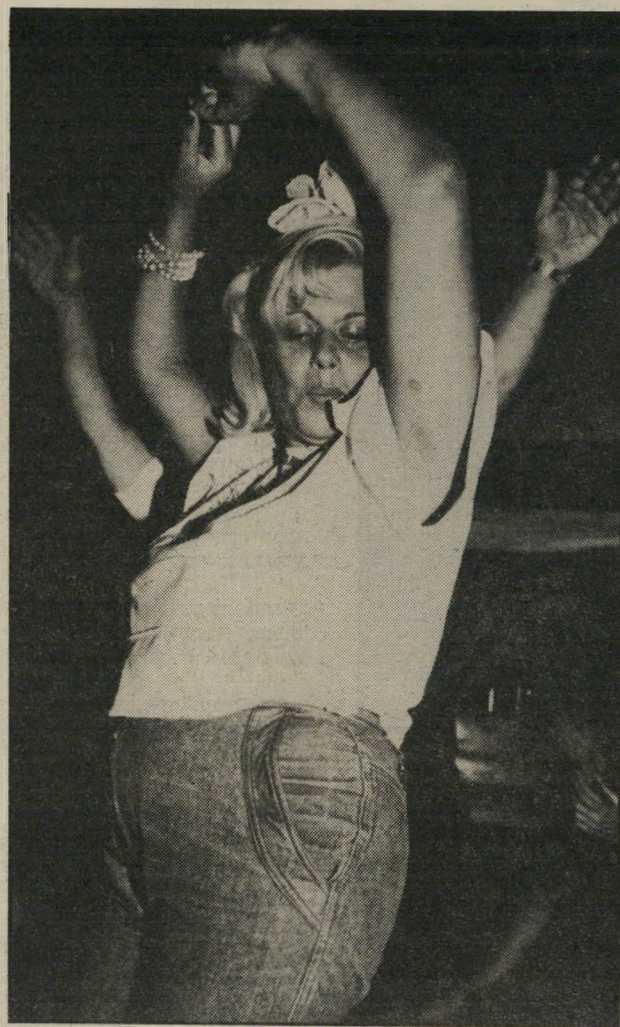
הפלאח הסתכל במכשיר המוזר, סובב אותו מכל הכיוונים, הפך אותו והפך אותו, ואחר-כך שאל בתמיחה: אם יד אחת עסוקה בחיוג, והיד השניה מחזיקה את האפרכסת, איך אני אדבר? „הרי ערבית מדברים בידיים“, הו' סיף עלי, למי שלא הבינו את הברירה. הלימודים היו מתובלים בדרך-כלל

גם כששאלו אותו שאלות קשות, שאלות של בורות על מצב הערבי, מ' עולם לא התרגז, מעולם לא ניתן היה להבחין אף לא בניצוץ של כעס בעיניו המחייכות. על הכל ענה בהבנה ובסבירות לנות אין קץ. גם כשנרמה היה שזה חסר-טעם וחסר-תיקוה, הוא לא איבר תיקוה והסביר שוב ושוב, פתח דלת

כשסיים עלי את לימודיו באוניברסיטה העברית, התחיל ללמד בבית-הספר התיכון בכפר קרע. אז כבר היה בתי-ספרי-תיכון, כיום יש יותר מאחד. שם גם הכיר את אשתו, ח'דיה, ש' היתה תלמידה שלו. הוא סיפר לנו על כך כמו לחברים, ואור גדלק בעיניו כשדיבר עליה. „חיכיתי עד שסיימה את כיתה י"ב ואז התחתנו“, אמר.

חלק מתוכנית-הלימודים באולפן כלל ביקורים בכפרי ערביים. אחד הביקורים היה מתוכנן לביתו של עלי בכפר-קרע.

הביקורים בכפרים הערביים והדרר-זיים מהווים חלק חשוב לאותם הבאים

1: ז'ורז' מחיפה לומדת ריקוד-בטן

2: עלי מארח את תלמידיו בביתו

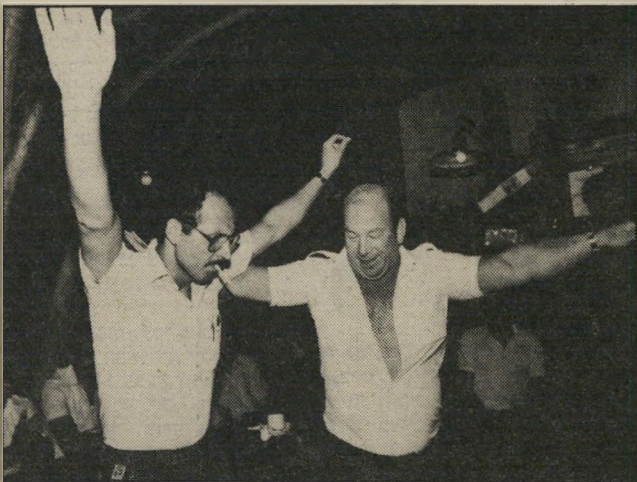
מכאן, סיפר מזווית אחרת, נתן דוגמה — הכל כדי לפתוח לאנשים את העיניים, לא רק לשפה הערבית, אלא גם לתרבות, ללאומיות, והחשוב מכל — לאדם הערבי כאדם.

סיפר על בתו התינוקת רים, שחל-תה באחד הימים במשך הקורס, והיה צורך לקחת אותה לבית-החולים ב' חדרה. צרות אנושיות, שיש לכל אחד מאיתנו וגם לערבים...

פסוליה זה לא סטייק

ביתת היתה מעורבת בחיי המישפחה שלו, במבצה של בתו ואחר-כך של אשתו שגם היא חלתה. הוא הכניס אותנו לאס-לאס פנימה, לתוכו, כשהוא פתוח לחלוטין.

השליבים של שיעור בערבית:

3: תלמיד יהודי ותלמיד ערבי רוקדים

4: הכיתה כולה מבקרת במיסגד בכפר

בטוח שהוא על הסוס. הוא אמר לחברו: „סמך עלי! אני יודע מה להזמין.“ בב' טחון רב קרא למלצר ואמר לו: „אז, דבר שוב!“ ושני הכפריים האומללים מצאו את עצמם שוב כשלפניהם שתי צלחות פסוליה ענקיות.“

צחקו כללי ומחאות-כפיים בכיתה.

הג'ינס הוא אותו הג'ינס

עלי סיפר שהכפר הערבי משתנה בעבר סיפור הפסוליה התאים. היום תל-אביב היא תחנת בנינים לנסיעות לחו"ל. עשרות, אם לא מאות סטודנטים לומדים בחו"ל. בחוריים ובחורות לומדים באוניברסיטות בארץ ואין כזה שום דבר מוזר או משונה. מה שהיה יוצא-דופן לפני 15 שנה מקובל ונורמלי היום. בנות מהכפר עוברות במשרדים ובמפעלים ולומדות במסי נרים ובאוניברסיטות.

„היום לראות צעירה בג'ינס בכפר ערבי זה כבר לא מקפיץ אף אחד, זה כמו לראות צעירה בג'ינס בתל-אביב. הג'ינס הם אותם הג'ינס והאדם הוא

ללמוד ערבית ושמעולם לא ביקרו בכפר ערבי. מעולם לא ראו בית-ספר ערבי. לאלה היה זה בבחינת שוק לר-אות שבית-ספר בכפר טירה אינו שונה מבית-ספר אחר בכל עיירה יהודית ב' ישראל. פיתאום ראו שהתלמידים נר-אים בדיוק כתלמידים היהודיים. ילדים שובכים בג'ינס ובחולצות-תכלת של תילבוש אחידה. לראות שהכיתות נראות בדיוק כמו הכיתות היהודיות, שהמורים הם אותם המורים, רק השפה המדוברת היא ערבית.“

ועלי, מצידו, סיפר לנו מה זה היה בשביל בחור ערבי, או בחורה ערבית, לפני 15 שנה, שלא יצאו מעולם מן הכפר שלהם. להגיע בפעם הראשונה לתל-אביב הגדולה. סיפור. מי שהבין הבין, מי שלא הבין צחק מסיפור משע-שע.

„שניים מכפר-קרע החליטו ללכת לעבוד“, הוא התחיל בסיפור, ובעיניו ניצת אור וחיוך. „הם יצאו מן הכפר ומצאו עבודה ביישוב יהודי סמוך. סיימו את יום-העבודה וקיבלו שכר של 50 לירות, שהיה אז הון כסף. חשבו-והשיבו והחליטו ללכת לבזבז את הכסף. הם נסעו לתל-אביב והתחילו להסתובב בדיונגוף. אלכוהול, לבסוף אחד אומר לשני: אחמר, אני רעבי נכנסו